

2. Образовање за људска права (ХРЕ) и његова повезаност са образовањем за демократско грађанство (ЕДЦ)¹⁶

Образовање за демократско грађанство и образовање за људска права су међусобно тесно повезани и међусобно се допуњују. Она се разликују више по њиховом фокусу и делокругу, него по циљевима и практичној примени.образовање за демократско грађанство је пре свега фокусирано на демократска права и одговорности и активно учешће које се одражава у грађанским, политичким, друштвеним, правним и културним сферама друштва, док се образовање за људска права бави ширим спектром људских права и основних слобода у сваком аспекту живота људи.

Повеља Савета Европе о образовању за демократско грађанство и образовању за људска права, усвојена у оквиру Препорука Одбора министара СМ/Rec (2010) 7, 11. маја 2010.

Следеће поглавље бави се повезаношћу између образовања за људска права и образовања за демократско грађанство.

Уједињене нације и њихове специјализоване агенције су већ пре неколико деценија формално признале право на образовање за људска права, то јест право грађана на информисање о правима и слободама садржаним у споразумима о људским правима које су ратификовале њихове земље. Владе су одговорне за примену норми људских права кроз законе, начела и праксу. Оне извештавају о свом напретку подносећи периодичне извештаје телима задуженим за ове споразуме. Посматрачке организације као што су групе за људска права додатно помажу у праћењу напретка.

Јасно је да би грађани требало да познају и цене своја људска права, као и да уважавају туђа. Неопходно је и да разумемо законску одговорност влада да спроводе наша права. Требало би да поштујемо етичку одговорност грађана да негују и подржавају људска права у свакодневном животу. Знање и спремност да упознамо и одговорно спроводимо своја и туђа права започиње још у раној фази живота: у породици, школама и заједници.

Осврћући се на образовање за људска права, агенције УН као што су Канцеларија високог комесара за људска права, УНЕСКО и УНИЦЕФ, заједно са међународним организацијама као што су Савет Европе и националне организације за људска права, изричито сугеришу да се обрађивање тематике људских права уврсти у школовање.

Образовање за људска права садржи и нормативну и законску димензију. Законска димензија укључује размену садржаја о међународним стандардима људских права садржаним у споразумима и повељама којима су се наше државе обавезале. Ти стандарди обухватају грађанска и политичка права, као и социјална, економска и културна права. Последњих година су том све ширем оквиру додата и еколошка и колективна права. Законска димензија препознаје важност контроле и одговорности како би се осигурало да владе остварују све елементе одредби о људским правима.

У исто време, образовање за људска права је и нормативни и културни подухват. То је систем вредности који помаже свима да промисле о томе у којој мери су њихове свакодневне активности у складу са нормама и вредностима људских права. Примену приступа заснованог на људским правима у школству обрадићемо детаљније у наставку овог приручника.

У погледу наставе у учионици, образовање за људска права, као и образовање за демократско грађанство, у великој мери промовишу интерактивне методе усмерене на ученика.образовање за људска права заступа следеће педагошке приступе*:

- искуствени и заснован на активностима: подстиче употребу ученичких предзнања и пружа активности у којима она могу да дођу до изражаја;
- проблемски: пружа изазов ученичком предзнању;

¹⁶ Аутор: Felisa Tibbitts (2009). Оригинални извор: Tibbitts F. (2008), "Human Rights Education" у: Bajaj M. (ed.), *Encyclopedia of Peace Education*, Information Age Publishing, Charlotte, NC.

- партиципативни: подстиче колективне напоре у разјашњавању појмова, анализирању тема и активностима;
- дијалектички: захтева од ученика да упоређују своје знање са оним из других извора;
- аналитички: тражи да ученици размисле о томе зашто су ствари такве какве јесу и како је дошло до тога;
- терапијски: унапређује људска права у интраперсоналним и интерперсоналним односима – експлицитно или имплицитно;
- усмерен на развој стратешког размишљања: усмерава ученике да поставе сопствене циљеве и осмисле стратешке начине да их постигну; и
- усмерен на циљеве и активност: допушта ученицима да планирају и организују активности у складу са својим циљевима.¹⁷

Образовање за људска права у наставним плановима и програмима многих земаља подудар се са образовањем за демократско или глобално грађанство, преузимањем основних појмова грађанског образовања и њиховом применом на свеобухватнији и критичнији начин. Знање о кључним појмовима и чињеницама и питања грађанских тежњи и грађанских вештина налазе своју примену у областима глобалне друштвене одговорности, правде и активном деловању у друштву.

Поред тога, образовање за људска права недвосмислено негује друштвену одговорност и активно деловање ученика. ХРЕ истовремено превазилази промовисање учешћа као елемента представничке демократије, додајући активном деловању ученика спектар права. Свако активно деловање може се суштински вредновати као остваривање нечијег права. Оно такође може одиграти значајну улогу као средство у борби против угњетавања или неправде.

Опсежан нормативни оквир образовања за људска права и изразита различитост потенцијалних ученика довели су до бројних варијација у начину на који се образовање за људска права примењује. Иако је образовање за људска права дефинисано универзалним оквиром међународних (понекад и регионалних) норми, одређена поглавља и њихова примена зависе од локалног и националног контекста. Поред тога, образовање за људска права је у контексту школе прилагођено узрасту ученика и условима националне/локалне образовне политике.

Теме и садржаји из области људских права у наставним плановима и програмима могу попримити облик интеркултуралне тематике под окриљем образовне политике или постати саставни део постојећих школских предмета, као што су историја, цивилно/грађанско образовање, друштвене науке. Образовање за људска права може постати и део уметничких програма, неформалних клубова и посебних догађаја који се одржавају у школској средини.

Према препоруци Повеље Савета Европе о образовању за демократско грађанство и људска права, та образовна подручја су међусобно тесно повезана и међусобно се допуњују. Она се разликују више по свом фокусу и делокругу, него по циљевима и практичној примени. Образовање за демократско грађанство је пре свега фокусирано на демократска права и одговорности и активно учешће које се одражава у грађанским, политичким, друштвеним, правним и културним сферама друштва, док се образовање за људска права бави ширим спектром људских права и основних слобода у сваком аспекту живота људи.

Тамо где образовање за људска права и образовање за демократско грађанство постоје паралелно у школској средини, међусобно се допуњују (в. цитат на почетку овог одељка). 1999. године објављена је Студија о цивилном образовању Међународног удружења за образовање¹⁸ која је користила податке сакупљене међу 88000 14-годишњака из 27 земаља.¹⁹ Извршена је анализа ради испитивања разлика у нивоу знања ученика из различитих земаља из области

¹⁷ ARRC [Asia-Pacific Regional Resource Center for Human Rights Education] (2003), "What is Human Rights Education", *Human Rights Education Pack*, ARRC, Bangkok.

¹⁸ The International Education Association (IEA).

¹⁹ Torney-Purta J., Barber C. H. & Wilkenfeld B. (2008), "How Adolescents in Twenty-Seven Countries Understand, Support and Practice Human Rights", *Journal of Social Issues*, 64:1.

људских права у поређењу са другим облицима грађанског знања, као и ставова ученика према промовисању и коришћењу људских права.

Та анализа је показала да начин на који ученици доживљавају демократију у школи као и међународна питања зависе од нивоа њиховог знања о људским правима. Фактори који би се могли назвати „демократија у школи” имали су утицаја на ставове појединих ученика о људским правима. Анализа података Међународног удружења за образовање потврдила је да ученици који су били најизложенији пракси демократских идеала у учионицама и школама чешће имају позитивне ставове о људским правима. Поред тога, ученици са вишим нивоом знања о људским правима чешће су се сусретали са међународним темама, имали су израженије норме за активно грађанство и били су политички продуктивнији.

Школе које пружају образовање за људска права и образовање за демократско грађанство у спрези једно с другим припремају своје ученике да постану способни и одговорни грађани који познају и негују своја права и слободе.